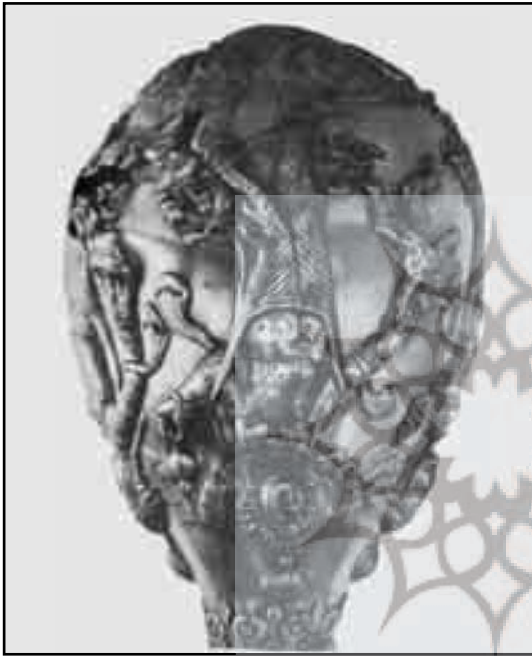

نقشی از مانی

نقد و بررسی کتاب

- دوکوه، فرانسوا.
- مانی و سنت مانوی
- ترجمه عباس باقری، چاپ دوم
- تهران: نشر و پژوهش فرزنان روز، ۱۳۸۰

همین سن بود که "همزاد الهی" اثن بر او ظاهر شد و گنوس^۲ یا معرفت رستگاری را هدیه‌اش کرد.

آموزه مانی، یعنی راهی که او برای رستگاری بشر نشان می‌دهد، نوعی آیین گنوسی است. گنوس به معنای معرفت، کلمه‌ای یونانی از ریشه هند و اروپایی، و با کلمه انگلیسی "Know" هم‌ریشه است. این کلمه که از دوران گذشته، در دین‌شناسی تطبیقی به کار رفته، نمایانگر گونه‌ای تفکر کهن است که تأکیدش آگاهی از رازهای الهیست و راه وصول به این آگاهی را تجربه مستقیم مکاشفه یا تشرّف به سنت رازآمیز و باطنی می‌داند.^۴ مانی و سنت مانوی^۳ از فرانسوا دوکوه،^۵ استاد فرانسوی تاریخ و تمدن باستانی است. این پژوهشگر که سالهای متمادی به تدریس و تحقیق در زمینه‌های تاریخ و فرهنگ و اعتقادات کهن اشتغال داشته، درباره مانی و آیین وی، پژوهشها و آثاری قابل ملاحظه دارد. پیشگفتار کتاب که این‌گونه آغاز می‌شود:

«اگر کلمات نیز همانند موجودات سرگذشتی داشته باشند، این دو کلمه [مانی و مانویت] هرگز نتوانسته‌اند از ملعتنی که از آغاز - و درست به دلیل همان آغاز - بر آنها بار شده رهایی یابند. به رغم کارهای چند تن

«به راستی این کیش، از آنجا که به شدت درخواست‌هایش "مانوی" است و سازش بین آسمان و زمین و مصالحه با هر قدرتی را مردود می‌شمارد، ناهمگونی خود را برای گسترش در جامعه ثابت کرده زیرا هر آرمانی باید خود را "انسانی" و در نتیجه، مسلماً کمتر "آرمانگرا" نشان دهد تا بتواند در جامعه مورد پذیرش قرار گیرد. بسیاری از مذاهب این نکته را دریافته‌اند و آسوده به حیات سخت خود ادامه می‌دهند: آنها توانسته‌اند خود را با زمان گذرا وفق دهند. مانویانی که مدعی وفاداری به پیام کهن پیامبر خود هستند در غایت امر باید فاقد زیرکی و آشکار بگوئیم، فاقد ذوق سلیم باشند». صفحه ۲۰۸ کتاب

مانی، بنیانگذار آیین مانویت، در سال ۲۱۶ میلادی در بابل، چشم به هستی گشود.^۱ مادرش از فرزندان اشکانیه بود که به خاندان سلطنتی اشکانیان منتسب هستند و پدرش "فتک"^۲ از مهاجران به بابل، و از گروندگان به فرقه مغتسله بود. این فرقه که مانی نیز از چهار تاییست و پنج سالگی خود را در میان افراد آن گذرانید، مقید به اصولی هستند که از آن جمله، نخوردن گوشت، نوشیدن شراب و نیامیختن با زن است. مانی، اولین و دومین مکاشفه را در سنین دوازده و بیست و چهار سالگی داشت؛ و در

جهان بینی او را به شکلی
خلاقانه و هنرمندانه، به
نمایش می‌گذارند.

مانی و سنت مانوی که در
چاپ دوم خود نیز، صفحه شناسنامه
چاپ اول را دارد، دارای عکسهایی است
که به تکمیل اطلاعات داده شده در کتاب، و
بخشیدن فضای لازم به آن، کمک می‌کنند؛ اما نداشتن فهرست اعلام و
راهنما، مراجعه مجدد به بخشهای مورد نیاز و استفاده تحقیقی از آن را
اگرچه ناممکن، که دشوار و کند می‌سازد. همچنین، نیامدن معادل لاتین
پاره‌ای از نامها، واژه‌ها و اصطلاحات، موارد استفاده‌اش را به عنوان کتابی
پژوهشی زیر سؤال می‌برد (اعلام صفحه ۵۰ از آن جمله است).

در پایان، نکته دیگری هم هست که جای پرسش دارد؛ و آن اینکه،
تعداد "۱۱۶" عدد تک‌لاتینی که روی برخی از کلمات و عبارات گذاشته
شده، و در زیرنویس صفحه ۳ و عده آمدن یادداشتهای نویسنده، در
موردشان در آخر کتاب داده شده است، چرا بی هیچ‌گونه توضیحی، رها
شده‌اند؟!

پی نوشت‌ها:

- ۱- سال وفات مانی را ۲۷۶ یا ۲۷۷ میلادی نوشته‌اند.
- ۲- به صورتهای "فاتک" و "فتق" هم آورده شده است.

۳- Gnosis

۴- برای آگاهی بیشتر، نگاه کنید به: کیسپل، گیلز. "آیین گنوسی از
آغاز تا سده‌های میانه" در آیین گنوسی و مانوی، ویراسته میرچالیا،
ترجمه ابوالقاسم اسماعیل پور. تهران: انتشارات فکر روز، ۱۳۷۳، صص
۵۴-۱۱.

۵- Mani et la tradition manicheenne.

۶- Francois Decret

۷ - «Augustin» (۳۴۵-۴۳۰)، از قدیسان و بزرگان کلیسای
مسیحیت و اصلاً از افریقا بود. ابتدا... مانوی شد. سپس توبه کرد و تا
پایان عمر در گفتار و آثارش به ستیزه با مانویان و سایر فرقه‌های انشعابی
مسیحیت ادامه داد». (از یادداشتهای مترجم در زیرنویس صفحه ۵ همین
کتاب).

از نادر کارشناسانی که کوشیده‌اند تا
واقعیت تاریخی را روشن کنند،
کارهایی که هیچ تأثیر واقعی بر
داوری همگانی نداشته‌اند، هرگز یک
دادرسی عمومی برای اعاده حیثیت به این
انسانها و آیینشان صورت نگرفته است، انسانها
و آیینی که از قرن سوم میلادی، از همان زمان که مانی

جان خود را در راه "ارتداد نفرت‌انگیز و ضد مقدسات" خود گذاشت،
محکومیت قطعی یافته‌اند» و این‌گونه به انجام می‌رسد: «چنین است
وضع پرونده‌ای که، برد در آن از پیش مسلم نیست. اما چه کسی می‌تواند
بگوید که بین اسقف هیپو [اگوستینوس]، یا فلان پیشوای مورد قبول
در سنتی استوار یا دست‌کم در افسانه‌ای طلایی، و مانی کدام یک ماجرای
معنویت را بیشتر به پیش برده‌اند؟ این ماجرا قابل اندازه‌گیری با ترازوی
پیروزی نیست. هر ماجرای ویژگی خود را دارد و جایگزین ناپذیر است و از
آن مانی بیشتر از بسیاری دیگر». نقشی را که از مانی و مانویت در کتاب،
تصویر خواهد شد، از پیش طرح می‌زند.

مانی و سنت مانوی ابتدا به شرایط و ویژگیهای اجتماعی، فرهنگی و
مذهبی حاکم، در روزگار و جایگاه مانی می‌پردازد و پس از آن، سیری در
زندگانی وی، از کودکی تا مرگ دارد. در این سیر تحقیقی، که از داده‌های
این‌ندیم، استفاده بسیار شده؛ چشم خواننده بر زوایایی از زندگی این پیشوا
گشوده خواهد شد که گرچه بر اثر تحقیقات و تتبعات انجام یافته تا امروز،
نامکشف نمانده‌اند اما همدلی ضمنی نویسنده در پساپشت آن، موقعیت
عاطفی نسبتاً تازه‌ای بدان بخشیده است.

در فصل مربوط به گنوس مانوی، تصریح گردیده که مانویت نیز
چونان تمامی مکاتب گنوسی کلاسیک، مدعیست که آورنده گنوس یا
معرفت اصلی و نهایی است؛ و گنوس برخلاف معرفت عقلی و استدلالی
که نتیجه‌اش حصول مفاهیم است و از راه قیاسها و قضایای نظری
حاصل می‌شود، کاملاً بدور از ساز و کار منطقی و ذهنی و نظری،
آموزشهای خود را شکلی اسطوره‌ای می‌بخشد. براساس آیین گنوسی،
"حقیقت" از طریق روشهای علمی، غیرقابل بیان و فهم است و درک آن،
تنها از راه جذب و اشراق و کشف و شهود ممکن است.

در این کتاب، آنچه جای خالی به نظر می‌رسد، پرداختن به هنر
تصویرگری مانی است. بی‌تردید، نگاهی موشکافانه به این امر، در تبیین
بیشتر چرایی اینکه آموزه‌های این پیامبر ایرانی از قدرت تخیلی شگرف
برخوردار است، نقش چشمگیری داشت. آموزه‌های مانی که به زبان قوی
اسطوره‌ای، و پر از شخصیت‌ها و تصویرهای جاندار و رنگارنگ است،